

Frederiksoord van Wilders

HET WAREN GEEN LADDERS UIT DE ELLENDE, MAAR GLIJBANEN NAAR DIEPER DE SHIT IN.

NOORDWOLDE

MAATSCHAPPIJ VAN WELDADIGHEID

TRESLING & CO. AMSTERDAM

FOTO: INTERNATIONAAL INSTITUUT VOOR SOCIALE GESCHIEDENIS

>>> Wilders' uitspraak moet worden gezien in de aanloop naar de verkiezingen voor de Provinciale Staten van 2 maart 2011. Het moet nog maar blijken of het een ernstig idee is en verdere uitwerking krijgt. Toch is het goed er nu al bij stil te staan. Het voorkomen en bestrijden van overlast en asociaal gedrag is immers een belangrijke opdracht van de sociale sector. Daarom is het nuttig kennis te nemen van voorstellen voor een nieuwe aanpak en daar een mening over te ontwikkelen, kijkend naar het verleden naar (*lessons learned*) en naar de toekomst (wat is wenselijk en haalbaar?). Ook als die voorstellen (nog?) niet veel meer zijn dan een proefballon.

Een echo uit het verleden

De term tuigdorpen is misschien niet eerder gebruikt, maar het idee is natuurlijk niet nieuw. Er is een sterke band tussen het huidige voorstel voor tuigdorpen en enkele historische voorlopers. In de geschiedenis van de sociale sector, na te lezen via onder meer de canon sociaal werk (www.canon-sociaalwerk.nl), zijn die voorlopers te vinden in de veenkolonien en de woonscholen.

De veenkolonien moeten we situeren aan het begin van de negentiende eeuw en daarbij denken aan Johannes van den Bosch (1780-1844) als grote bezielende kracht. Hij schatte dat ongeveer tweehonderdduizend van de twee miljoen Nederlanders in armoede leefden en dat het grootste deel van die armen wel in staat was om te werken. Daarom kwam hij met het plan werkbekwame armen een kans te geven in een landbouwkolonie in Drenthe. In april 1818 werd de Maatschappij van Weldadigheid opgericht en al snel stonden er op drie plaatsen kolonies met zo'n vierhonderd kolonistenwoningen: Frederiksoord, Willemsoord en Wilheminaoord. Later volgden nog een dwangkolonie voor bedelaars en een kolonie voor weeskinderen uit Amsterdam. Het initiatief was geen succes en om een faillissement te voorkomen gingen de dwangkolonien in 1859 over in handen van de overheid. De geschiedenis van de landbouwkolonien laat zien, zoals Suzanna Jansen in haar prachtige familiegeschiedenis *Het pauperparadijs* illustreert, hoe armoede een levenslot wordt dat van generatie op generatie wordt overgedragen en een wereld creëert waaraan voor de betrokkenen maar moeilijk te ontsnappen valt (Jansen, 2008).

Woonscholen

Een eeuw na het mislukken van de veenkolonien kwam de grondgedachte terug, maar dan in de vorm van woonscholen. De ondertussen sterk gegroeide steden hadden te maken met zogenaamde 'ontoelaatbare gezinnen' en onmaatschappelijken. De woningcorporaties konden hen niet de baas,

en daarom werden deze gezinnen van de samenleving afgezonderd en in woonscholen ondergebracht, zoals onder meer Zeeburgerdorp (1918) en Asterdorp (1927) in Amsterdam, Zomerhof te Den Haag (1921) en het Kerkwegcomplex in Utrecht (1925). Ook na de Tweede Wereldoorlog werd er nog gebouwd, zoals de Ravelijn-woonschool in Maastricht in 1956.

Het werd geen succes. Al in de jaren dertig maakte de Amsterdamse psychiater Arie Querido gehakt van de mooie ambities en doelstellingen, of preciezer geformuleerd, van de woonschool om die doelstellingen te bereiken. Woonscholen als Zeeburgerdorp hielpen mensen niet om zich te socialiseren en naar gangbare normen en waarden te gedragen. Het waren geen ladders uit de ellende, maar glijbanen naar dieper de shit in. Wat er feitelijk gebeurde was het organiseren van afvalputjes van de maatschappij. De mooie plannen kwamen neer op sociale apartheid.

Back to the future

We moeten ons laten inspireren door het verleden, maar mogen er niet blijven hangen. Het is niet omdat het idee van Wilders over tuigdorpen beezen ineffectief is, dat het probleem opgelost is. Integendeel, de uitdaging om andere oplossingen naar voor te schuiven om overlast te vermijden wordt groter. Anders blijft het probleem alleen maar bestaan. Wat heeft sociaal werk aan instrumentarium in huis om hier werk van te maken? Laten we op de eerste plaats hier benadrukken dat overlast een zeer gecompliceerd thema is. Het probleem is van alle tijden en kan de laatste jaren consequent rekenen op aandacht van media en (dus) van politici (en andersom). Op de eerste plaats blijkt het lastig om een eenduidige definitie van overlast te formuleren. Wat is overlast precies, en onder welke omstandigheden vormt het een probleem, en voor wie? Overlast is weliswaar stevig op de agenda gezet, maar zonder dat er eerst een empirisch gefundeerde definitie van overlast ontwikkeld is (Prior, 2009). Ten tweede gaat het bij overlast bijna altijd om een serie van handelingen die elk op zich vaak te verwaarlozen zijn, maar alle bij elkaar leiden tot een ernstig probleem voor de omwonenden. Ten derde is er de subjectiviteit van overlast. Wat voor de een overlast is, kan voor de ander gewoon een onbelangrijk neveneffect zijn van wonen in een stad (Burney, 2005; Squires, 2008). En ten slotte is er geen helderheid over de (mogelijke) oorzaken van overlast, en in causale verbanden tussen verschillende vormen van overlast. De zogeheten 'Broken Window Theory' is één

